

Literatura

Labov, William. 1972. *Sociolinguistic Patterns*. University of Pennsylvania Press.

Traugott, Elizabeth C.; Romaine, Suzanne. 1985. Papers from the workshop on socio-historical linguistics. Preface. *Folia Linguistica Historica* VI/1. 5–6.

Bojana Schubert

*Karab 'ijtk*¹ za međimurski dijalekt

(Blažeka, Đuro; Rob, Grozdana. 2014. *Rječnik Muruskog Središća*. Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Grad Murusko Središće – Županija međimurska – Tiskara Letis. Zagreb. 695 str.)

U vrijeme kad se zbog promjene načina života i novih proizvodnih tehnologija te pod utjecajem medija i obrazovanja mjesni govori nepovratno mijenjaju, a mikrotoponimija se rapidno gubi, pisanjem se dijalektnih rječnika želi trajno sačuvati to jezično blago.

Đuro Blažeka kao izvorni govornik jednoga međimurskog govora, te kao dijalektolog i autor četiri knjige i pedesetak, najvećim dijelom, znanstvenih radova s područja kajkavskoga narječja, u suradnji s gospođom Grozdanom Rob, rođenom *Serj' ončarkom* 'stanovnicom Muruskoga Središća', autor je prvoga rječnika jednoga mjesnog govora međimurskoga dijalekta. Već prema opsegu rječnika (695 stranica) te pregledom sadržaja, vidi se da je uloženi velik trud i mnogo vremena u prikupljanje građe i njezinu leksikografsku obradbu.

Rječnik Muruskog Središća sastoji se od sljedećih poglavlja: *Zemljopisni položaj i povijest grada Murusko Središće* (17–18); *Govor Muruskog Središća* (19–23); *Fonologija* (23–37); *Morfologija* (38–40); *O nastanku i koncepciji rječnika govora Muruskog Središća* (41–47); *Literatura o međimurskom dijalektu* (48–53); *Ostala literatura* (53–54); *Grafija* (55); *Kratice* (56); *Rječnik govora Muruskog Središća* (57–560); *Bilješke o autorima* (561–563) i *Izbor fotografija* (565–695).

U poglavlju *Zemljopisni položaj i povijest grada Murusko Središće* navodi se kako je Murusko Središće najsjeverniji hrvatski grad (status grada ima od

¹ *Karab 'ijtk* ili karabitka je rudarska svjetiljka.

22. ožujka 1997.) smješten na desnoj obali Mure. U sastav Grada ulaze i naselja Peklenica, Hlapičina, Štrukovec i Križovec. Mursko Središće prvi se put spominje 1334. godine u popisu župa kao *Sancti Martin in Sredysche*. Grad je bio važno rudarsko i mlinarsko središte. Naime, već 1901. izgrađen je naftovod Selnica – Mursko Središće, a nakon 1. svjetskog rata počinje i eksploatacija ugljena (danas su od rudnika ostale samo *halde* i *Spomenik rudaru*). Također, u razdoblju između dva svjetska rata, u gradu je bilo petnaestak mlinova, a mlin u *Frgovu* (danas Ulica Matije Gupca) radio je do sredine 20. st.

Kako se u ovom rječniku donosi leksik jednoga mjesnog govora, radi boljšega razumijevanja dijalektne slike dobrodošlo je poglavlje *Govor Murskog Središća* podijeljeno na četiri potpoglavlja: *Dosadašnja istraživanja*, *Govor Murskog Središća kao tipičan govor svetomartinske skupine gornjeg poddijalekta međimurskog dijalekta*, *Fonologija* i *Morfologija*. Naime, svetomartinska se skupina govora razlikuje od ostalih skupina gornjega poddijalekta po samoglasničkom inventaru od 12 jedinica u naglašenoj poziciji, po fakultativnom sinkretizmu DLI mn. na *-aj* u svim imeničkim deklinacijama (osim i-deklinacije) i pridjevsko-zamjениčkoj deklinaciji te u velikom broju riječi koje su zajedničke tim i prekomurskim govorima.

Poglavljje *Fonologija* također je podijeljeno na više potpoglavlja. Primjerice, iz potpoglavlja o akcentuaciji saznajemo kako je i u govoru Murskoga Središća fonološki relevantno samo mjesto siline. Ukidanje opreke po kvantiteti utjecalo je na samoglasnički sustav, pa tako u naglašenoj poziciji postoji: *i, u, ij, ou, ej, qu, e, o, e, o, e, a i r*, a u nenaglašenoj: *ĩ, ũ, e, o i a*. Suglasnički inventar čine sonanti *u, v, m, l, r, n, j, ĵ* i šumnici *p, b, f, t, d, c, s, z, č, ž, š, ž, k, g, x*, a donosi se i pregled zamjenjivanja suglasnika u skupovima, podrijetlo suglasnika te gubitak i metateza fonema, odnosno kontrakcije skupova.

U poglavlju *Morfologija* najviše je pozornosti posvećeno imenicama i glagolima. Ističe se kako u deklinaciji imenica postoji tendencija ujednačavanja nastavaka za DLI mn. imenica svih a-deklinacija i e-deklinacija, s time da je u svetomartinskoj skupini govora u sva tri padeža najčešći nastavak *-aj*. Također, navodi se i kako se neke imenice a-deklinacije u GDL jd. dekliniraju po e-deklinaciji, što je česta pojava u susjednim prekomurskim govorima. Kod glagola je važno spomenuti kako neki nesvršeni oblici uz uobičajeni sufix *-atĩ* ili *-itĩ* imaju i oblik na *-'uvatĩ*, primjerice *step'uvatĩ*, *staj'uvatĩ (se)*, *svaj'uvatĩ (se)*, *žmek'uvatĩ*. U 3. l. mn. prezenta postoje samo dulji oblici, i to

na *-ju*, što je jedna od općepoznatih razlika između gornjega poddijalekta s jedne strane te srednjega i donjega poddijalekta s druge strane.

U dijelu *Rječnika* naslovljenom *O nastanku i koncepciji rječnika govora Murskog Središća* saznajemo kako je došlo do autorske suradnje, a uz to autori su izdvojili još neke posebnosti svojega djela. Primjerice, u rječniku ima mnogo istoznačnica (povezane su znakom =), a podijeljene su u šest skupina (npr. fonološke, tvorbene, onomatopejske...). Također, u rječniku se odabranim rečeničnim potvrdama pokušalo očuvati i sjećanje na različita pučka vjerovanja, posebice ona koja se tiču pučke meteorologije. Poznat je tzv. Lucijin kalendar kojim se na temelju praćenja vremenskih prilika u razdoblju od Svete Lucije do Badnjaka, odnosno od 13. do 24. prosinca, predviđalo vrijeme za sljedeću godinu (razdoblje od 12 dana predstavlja mjesec u godini, a svakih 45 minuta u danu predstavlja dane u mjesecu). S obzirom na to da je Murško Središće bilo značajno rudarsko središte, u rječniku je donesen i velik broj rudarskih termina. Kako najveći dio tih termina čine germanizmi, građa bi mogla poslužiti i kao prinos kontaktnoj lingvistici u proučavanju posuđenica iz njemačkoga jezika, ali i za izradu terminološkoga rječnika. Evo nekih primjera:

BEFORUNG [be^ʰo^ʁu^ŋk be^ʰo^ʁu^ŋga] *m* RUD. *pomoćni ulaz u rudarsku jamu.*

FERZAC [ferz^ʰac ferz^ʰaca] *m* RUD. *mjesto na otkupu gdje se odlagala zemlja koja je nastala između slojeva ugljena.*

KUPLAR [k^ʰu^{pl}ar k^ʰu^{pl}ara] *m* RUD. *rudar koji je kopčao vagone.*

LAPORNIK [l^ʰa^ʁu^ŋnik l^ʰa^ʁu^ŋnika] *m* RUD. *rudar.*

Nakon potpoglavlja o rudarskim terminima, navodi se detaljna literatura o međimurskom dijalektu, popis literature koju su autori rabili te se opisuje grafija i donosi se pregled kratica, nakon čega slijedi i opsegom najveće poglavlje *Rječnik govora Murskog Središća*.

U *Rječniku Murskog Središća* leksički su pokrivena sva područja ljudskoga života, od dijelova tijela, djelatnosti u polju, rudarstva, mlinarstva, ribarstva, prostora u kući i kuhinjskoga i kulinarskoga vokabulara i sl., do leksika koji se odnosi na dokolicu i aktivnosti vezane uz odmor i igru.

Rječnik Murskog Središća dragocjen je i po zastupljenosti onomastičkoga blaga. Autori su zabilježili brojne pokraćenice i izvedenice osobnih imena i njihove neslužbene oblike (npr. *Mar'iča* 'Marija', *Mijkl'ošek* 'Nikola', *M'iškec* 'Mihael', *B'olta* 'Baltazar', *Dr'oš* 'Andrija', *Erža* 'Elizabeta',

L'ujzek 'Alojzije'). Također, donosi se impresivan broj obiteljskih nadimaka (npr. *Mrk'očuvj*, *C'ancekuvj*, *P'ilekuvj*), a posebno je važno spomenuti mikrotoponime (*F'ousek*, *Frg'ouf*, *F'izeš*, *B'oundek*, *C'ourek* i dr.), zoonime (najbrojnija su imena krava i kobila: '*Arma*, *P'ęrga*, *Š'ęrga*) i fitonime (npr. *muš'ojnka* 'vrsta jabuke', *puę'ačņica* 'vrsta jabuke', *b'istrica* 'vrsta šljive'). Zanimljivi su i primjeri etnika, tj. imena stanovnika donjega Međimurja: *Mar'ęitari* i *Duļ'ięki*. Svi ti onomastički leksemi vjerni su čuvari jedne minulosti naroda koji ih je stvorio, spomenici načina i uvjeta života u Međimurju nekad, ali i danas. Zastati vrijedi i kod leksika koji se odnosi na igru. Malo je onih koji bi znali na što ih se poziva kad bi im se reklo idemo se *č'inkatj* 'sudjelovati u igri s bacanjem novčića – bacali su se novčići do zida ili određene crte i onaj koji je bacio do najbliže mete bio je pobjednik i uzeo sve novčiće' ili što je *n'ožekuvaře* 'pastirska igra nožićima' ili *p'ilkaře* 'vrsta dječje pastirske igre nalik hokeju na travi'. U rječniku su zabilježene i brojne rugalice od kojih izdvajamo:

IVA ['Iva 'Ivija] *m* oblik muškog imena Ivan. ⊗ '*Iva sl'iva*, *gl'iva puęn'ojšćęj pl'ęva*. *D'ojde r'aca pak ga st'aca*, *d'ojde g'ouska pak ga spl'uska*, *d'ojde p'ura pak ga zd'ura*, a '*ounda d'ojde p'ęk pak ga h'ijj v nojv'ękšj dr'ęk*.

Za *Rječnik Murskog Središća* mogli bismo reći i da je pravo vrelo frazeološke građe. Osim općepoznatih, međimurskih frazema, autori su zabilježili i velik broj frazema lokalizama, međutim, mnogima je značenje danas nepoznato. *Bacimo oko na* nekoliko primjera:

J'ahala bę k'ozu pr'ęjk M'oure za druęb'ijš.

B'qužiji m'ęļņ m'ęle puęm'alįm! 'Božja pravda je spora, ali dođe.'

Gl'obųku v'odu je prepl'avo, a v plię'oku se ft'opjo.

Nakon *Rječnika* slijede bilješke o autorima te izbor najzanimljivijih fotografija iz bogate fotografske građe o Murskom Središću koju je prikupila Grozdana Rob.

Spomenimo na kraju da je prinos *Rječnika* međimurskom dijalektu i kajkavskom narječju te dijalektologiji općenito neupitan, velik i hvalevrijedan. Autori su ponudili višestruko zanimljiv i koristan priručnik čitateljima raznih obrazovnih i profesionalnih profila. Kako je riječ o prvom rječniku jednoga mjesnoga govora međimurskoga dijalekta, poželimo autorima puno uspjeha u budućem radu, dok s nestrpljenjem iščekujemo sljedeći rječnik.

Ines Virč